

Een school om in te wonen

Een school om in te wonen

Inhoudsopgave

	pagina
1. Aanleiding	3
2. Verantwoording	3
3. Gevolgen voor de opvoeding	4
4. Consequenties voor het beleid van de school	5
5. Uitvoering van het project <i>Een school om in te wonen</i>	6
6. Een geslaagde introductie	9
7. Colofon	10
8. Literatuur	11
9. Bijlagen	12 e.v.

1. Aanleiding

Veel (basis)scholen krijgen in toenemende mate te maken met duurzame gedragsproblemen bij kinderen. Daardoor wordt het voor veel leerkrachten steeds moeilijker om met plezier hun werk te doen. Bovendien voelen de leerlingen zich niet prettig en veilig in de groep en komen er klachten van ouders. Het probleem lijkt steeds groter te worden.

Naar aanleiding van deze problematiek zijn een aantal mensen om de tafel gaan zitten: leden van ouderraden, een medewerker van Drienerwoold, de Twentse schoolbegeleidingsdienst te Enschede, directeuren en leerkrachten van basisscholen en een identiteitsbegeleider van de Stichting Identiteitsbegeleiding Twente / Stichting Schoolcatechese Oldenzaal én medewerker van Stichting Echelon, Jos van Remundt. Het resultaat was het volgende.

- Allereerst het onderkennen van het probleem.
- Vervolgens de keuze voor een solide aanpak ervan.
- Het erkennen van achterstandsgroepen.
- Het kiezen voor een preventieve aanpak.
- Het inzien van het nut van samenwerking tussen ouders/verzorgers en leerkrachten op het gebied van kennis en ervaring.

Deze resultaten vormen de leidraad voor het project *Een school om in te wonen*. Ze worden verderop in deze handleiding concreet uitgewerkt.

2. Verantwoording

In 1966 schreef de filosoof en socioloog Theodor Adorno een essay over zijn visie op opvoeding.

Hij schreef dat de opvoeding zich moet richten op ontbarbarisering. Barbarij is een gebrek aan liefde, het ontbreken van warmte (kilte), het onvermogen tot identificatie, anders gezegd het niet in staat zijn zich te verplaatsen in andere mensen en andere situaties. Barbarij is kortom het onvermogen tot empathie. En dit leidt tot pesten, jaloezie, roddelen, machtsmisbruik.

Volgens Adorno kan de opvoeding worden ingezet als wapen tegen deze barbarij. Door opvoeding kan het kind of de volwassene worden aangezet tot zelfbespiegeling, nadenken en verwondering. De al genoemde 'kilte' kan tot bewustzijn worden gebracht. De haat en agressie in de mens zelf zullen hierdoor niet gedachteloos worden uitgeleefd op mensen, dieren en dingen. Door het bevorderen van zelfbeschikking (het maken van eigen keuzes) zal het kind of de volwassene niet automatisch met de meerderheid meedoen. Dit wordt ook wel autonomie genoemd.

3. Gevolgen voor de opvoeding

Samenvattend kan het doel van opvoeding volgens Adorno aldus worden beschreven:

- Opvoeden is het bevorderen van empathie (het zich verplaatsen in andere mensen en situaties) en warmte (een klimaat van veiligheid, geborgenheid en openheid).
- Opvoeden is het bevorderen van autonomie, dus het vergroten van de kracht tot:
  - nadenken;
  - zelfbeschikking;
  - het maken van eigen keuzes (niet klakkeloos meedoen).

Bij het bevorderen van deze autonomie speelt echter ook het bevorderen van conformiteit een rol: het je willen richten naar de verwachtingen die de gemeenschap (de school, je omgeving) aan je stelt.

Dat betekent niet alleen investeren in de vaardigheden en vermogens van het individu, maar ook investeren in de kwaliteit van de samenleving. In een warme, empathische omgeving weet het kind dat het erbij hoort en dit kan de onderlinge band en de omgangsvormen bevorderen (zie bijlage 2).

Bij het scheppen van een dergelijke veilige omgeving, werken ouders/verzorgers en leerkrachten samen aan dezelfde opvoedingsdoelen (zie bijlage 1). Hier is sprake van een school 'in samenhang': ouders/verzorgers, kind en leerkracht werken binnen een zogenaamde 'pedagogische driehoek'^{1[1]} aan dezelfde opvoedingsdoelen.

PEDAGOGISCHE DRIEHOEK

Dit model geeft aan dat bij de opvoeding binnen de school drie partijen even belangrijk zijn: het kind, de ouders/verzorgers en de leerkrachten. Alledrie hebben ze dus evenveel in te brengen.

^{1[1]} Zie *Alle kinderen bijzonder* van Andrea Oostdijk en Jos van Remundt, blz. 49 Paragraaf *De school in samenhang*.

Ouders/verzorgers en leerkrachten hebben op opvoedingsgebied veel gemeen. Dit schept de mogelijkheid om ouders op veel terreinen en manieren te betrekken bij de opvoeding van kinderen op school. Wanneer dit optimaal gebeurt, kunnen we werkelijk spreken van 'een school om in te wonen'.

In een dergelijke school zijn de volgende punten belangrijk:

- Preventie: voorkom problemen door heldere afspraken te maken met ouders/verzorgers, leerlingen en collega's.
- Samenwerking: verwacht van leerlingen en ouders/verzorgers actieve betrokkenheid, want zij zijn verantwoordelijk voor het klimaat op school, namelijk een warm klimaat!
- Organisatie: zorg voor een aangenaam en geordend klimaat. De sleutels hiervoor zijn een heldere structuur (voorspelbaarheid, dit geeft een gevoel van veiligheid) en duidelijke regels, complimenten en sancties.
- Betrokkenheid: zorg voor een goede band tussen ouders/verzorgers, kinderen en leerkrachten. Praat niet alleen met elkaar wanneer er problemen zijn, maar ook wanneer het goed gaat of er *problemen dreigen te ontstaan*. Bespreek dus ook preventieve maatregelen met elkaar en evalueer positieve momenten.
- Gemeenschapszin: let erop dat iedereen binnen de schoolgemeenschap een actieve en een betrokken rol speelt. De leerkrachten, ouders/verzorgers en kinderen zouden samen tot een intentieverklaring (zie bijlage 3) kunnen komen op het gebied van preventie, samenwerking, organisatie en betrokkenheid.^{2[2]}

4. Consequenties voor het beleid van de school

De hiervoor besproken punten hebben de nodige consequenties voor het beleid van de school, niet alleen op het gebied van organisatie, maar ook op het gebied van identiteit. Hierbij gaat het erom hoe een persoon/ groep zichzelf ziet, ervaart, waardeert en dit uit. Dit kan dus gelden voor een kind in een groep, voor de groep, voor de school waartoe de klas behoort en voor de levensbeschouwelijke richting waartoe de school behoort.

De school behoort duidelijk te kunnen maken wat de waarden en normen zijn die ten grondslag liggen aan haar identiteit.

De school neemt hiervoor als uitgangspunt de pedagogische driehoek . Dit heeft als gevolg dat de identiteit van de school vorm krijgt in overleg met de leerkrachten, ouders/verzorgers en de leerlingen. De normen en waarden die de school hanteert, worden aan deze betrokkenen voorgelegd. Zij krijgen de kans hierover hun mening te geven en suggesties voor verbetering te doen. Ten slotte wordt afgesproken dat iedereen zich zoveel mogelijk aan deze normen en waarden zal houden. Een school die samenwerkt met ouders/verzorgers en leerlingen heeft een open karakter, wat tot uiting komt bij die momenten waar leerkrachten, ouders/verzorgers en leerlingen van diverse achtergronden elkaar ontmoeten. Deze openheid spreekt ook uit de

---

^{2[2]} Naar Freiberg: *Noorderlicht*, VPRO, april 2002.

pedagogische onderwijsdoelen en de werkwijze. De school kiest voor werkwijzen en methoden die uitgaan van pluriformiteit.

Concrete voorbeelden van deze methoden zijn:

- *Kinderen filosoferen, Klein, maar dapper* en *De vliegende papa's* van Berrie Heesen
- *Beter omgaan met jezelf* van Hessel de Boer e.a.: een project voor sociale vaardigheden, vorming en levensbeschouwelijke communicatie, waarbij verhalen uit verschillende tradities aan bod komen en waarbij de leerkrachten, ouders/verzorgers en leerlingen laten zien hoe zij met hun waarden en normen omgaan. Zie ook de website van Echelon onder lesmateriaal basisonderwijs.
- *Verhalencarrousel*: een serie verhalen en werkvormen rond geestelijke stromingen en sociaal-emotionele ontwikkeling. Zie ook de website van Echelon onder lesmateriaal basisonderwijs.

5. Uitvoering van het project *Een school om in te wonen*

Een school die aandacht wil besteden aan preventie, samenwerking, organisatie, betrokkenheid en gemeenschapszin, kan dit doen via de stappen van het project *Een school om in te wonen*.

In deze paragraaf wordt het invoeringstraject aan de hand van een voorbeeld uitgewerkt. Het gaat hier om een schriftelijke overeenkomst (intentieverklaring) tussen school, ouders/verzorgers en leerlingen. Zij beloven zich samen in te zetten voor een goed schoolklimaat. Een voorbeeld van zo'n overeenkomst vindt u in bijlage 3.^{3[3]} Het eerste belangrijke punt hierbij is dat men de tijd neemt voor de invoering van het project. Vaak wordt er zo snel mogelijk een oplossing gezocht voor problemen, maar de kans is dan reëel dat het misgaat! Daarom zouden we willen adviseren: haast u langzaam (Festi'na len'te). Daarnaast is het belangrijk om goed vol te houden, ook als directe resultaten uitblijven, het project *Een school om in te wonen* op de agenda te houden, gemaakte afspraken regelmatig te herhalen en bij te schaven in overleg met leerkrachten, ouders/verzorgers en leerlingen.

Begin ermee met de ouders/verzorgers te bespreken wat u wilt: een school waarbinnen preventie, samenwerking, organisatie, betrokkenheid en gemeenschapszin centraal staan. Hierbij kunt u gebruikmaken van de vragen uit bijlage 2. Door middel van deze vragen bevordert u bezinning en, uiteindelijk, overeenstemming

U kunt een 'school om in te wonen' realiseren door met de ouders/verzorgers en de leerlingen afspraken te maken die een veilig, warm schoolklimaat garanderen. Deze afspraken worden vastgelegd in een overeenkomst tussen deze partijen.

Maar eerst is het van belang te bepalen wat het gezamenlijke standpunt van de school, de ouders/verzorgers en de leerlingen is ten aanzien van deze zaken. Het

---

^{3[3]} Zie ook *Alle kinderen bijzonder* blz 50, onder het kopje *Ouders en leerkrachten: één team*.

uitgangspunt is immers de pedagogische driehoek en alle partijen uit deze driehoek moeten bij het overleg worden betrokken.

In dit overleg worden dus de volgende vragen besproken:

- Hoe kunnen wij door preventieve maatregelen duurzame gedragsproblemen op onze school voorkomen?
- Hoe kunnen team, ouders/verzorgers en leerlingen samenwerken bij het bevorderen van een warm, veilig schoolklimaat?
- Door welke structuur, regels, complimenten en sancties kunnen wij het schoolklimaat verbeteren?
- Hoe kunnen wij de betrokkenheid van team, ouders/verzorgers en leerlingen bij elkaar en bij de school vergroten?
- Hoe kunnen wij de gemeenschapszin binnen de school verbeteren?
- Hoe laten wij hierbij de identiteit van de school naar voren komen?

Bij al deze punten moet men zich steeds afvragen: wat betekent het voor het team, de ouders/verzorgers en/of de leerlingen?

Het is van belang dat de motivatie en de ideeën helder zijn: zowel leerkrachten als ouders/verzorgers en leerlingen moeten het nut van het project inzien en een duidelijke indruk hebben van hoe het project in de praktijk vormgegeven gaat worden. De neuzen moeten dus 'dezelfde kant opstaan'. Zowel het team, als de ouderraad en de medezeggenschapsraad staan achter het project *Een school om in te wonen* en willen zich hiervoor inzetten

Belangrijk is dat iedereen inziet dat het project zowel preventief als curatief is (zie paragraaf 1: De aanleiding). Problemen worden voorkomen én opgelost.

Wanneer er tussen team, ouders/verzorgers en leerlingen overeenstemming is bereikt over de te volgen koers, gaat men over tot het invoeren van de intentieverklaring (zie bijlage 3).

Aan deze intentieverklaring liggen drie belangrijke waarden ten grondslag:

- vrijheid;
- verantwoordelijkheid;
- gelijkheid.

Ad. 1. Vrijheid: men kiest in alle vrijheid voor deze/uw school.

Ad. 2. Verantwoordelijkheid: men heeft binnen de school vertrouwen in elkaar. De ouders/verzorgers kunnen erop vertrouwen dat de kinderen op een juiste manier worden behandeld, de leerkrachten mogen erop vertrouwen dat de ouders/verzorgers hun afspraken nakomen. De kinderen weten dat ze op een veilige school zitten. En ze houden zich aan de schoolregels.

Ad. 3. Gelijkheid: men weet dat de afspraken in principe voor iedereen gelden. Er worden dus geen uitzonderingen gemaakt. De gezamenlijke verantwoordelijkheid kan dus in bepaalde situaties boven de wens van individuele ouders/verzorgers, leerkrachten of leerlingen uitgaan. Ook hier is dus weer sprake van conformiteit: voor een soepele, constructieve samenwerking neem je de regels die je omgeving stelt in acht.

Wie de intentieverklaring ondertekent, staat achter de gemaakte afspraken en heeft de verplichting zich hieraan te houden. Iedereen is echter vrij om de intentieverklaring niet te tekenen. Wijs de betrokkenen daarom op hun vrijheid van keuze en verantwoordelijkheid. Wanneer men dat in het begin doet, is er voor alle betrokkenen meteen duidelijkheid.

Naar aanleiding van de intentieverklaring, kunnen een aantal afspraken of regels worden geformuleerd of benadrukt (zie bijlage 2).

Dit kunnen bijvoorbeeld regels zijn die een prettige omgang van leerkrachten, leerlingen en ouders/verzorgers binnen de school garanderen, zogenaamde 'omgangsregels'. Deze zijn natuurlijk binnen het team uitvoerig besproken, waarbij rekening is gehouden met de opvoedingsdoelen (zie paragraaf 2 en 3). De ouders/verzorgers (en eventueel leerlingen) zijn hierbij betrokken en/of hier goed van op de hoogte.

Als dagelijkse herinnering aan deze regels, kunnen pictogrammen worden opgehangen. In bijlage 4 vindt u daar verschillende voorbeelden van. De pictogrammen dienen als een duidelijke, voor iedereen begrijpelijke herinnering aan de afspraken die tussen school, ouders/verzorgers en leerlingen zijn gemaakt. De pictogrammen kunnen worden opgehangen in de lokalen en op centrale plaatsen, zoals de hal, de docentenkamer. Ze worden toegelicht en besproken in de klas, in de lerarenkamer en op ouderavonden. Zo weet iedere leerkracht, iedere ouder/verzorger en iedere leerling hoe zij en anderen de regels zien, ervaren en interpreteren. In bijlage 5 vindt u de pictogrammen als kleurplaat. Deze kunnen de leerlingen inkleuren en ophangen in de klas of bewaren in hun map als geheugensteuntje.

Het is verder een goed idee de pictogrammen met bijbehorende uitleg mee te geven naar huis, zodat de ouders/verzorgers ook op de hoogte zijn.

Belangrijk is dat alle betrokkenen regelmatig worden herinnerd aan de regels. Niet alleen door de pictogrammen, maar ook door een regelmatige bespreking van deze regels: zo worden ze niet alleen onthouden, maar kan ook de interpretatie ervan zo nodig worden bijgesteld.

Als herinnering aan het hele project *Een school om in te wonen*, kunt u het pictogram van de voorpagina gebruiken. Hierop ziet u een school die leerlingen, ouders/verzorgers en leerkrachten verwelkomt: *'Kijk daar is mijn school, ik hinkel naar de brede open deur. In mijn school is het erg gezellig, dat zie je wel. De dikke krul op het dak heeft een arm om de schoorsteen geslagen'*.

Een tussentijdse evaluatie van het project *Een school om in te wonen*, is van groot belang. Bij deze evaluatie worden natuurlijk alle partijen betrokken: ouders/verzorgers, leerkrachten en ook leerlingen. Hierbij kunnen de volgende vragen worden gesteld.

- Wat betekenen deze regels en afspraken voor mij? Voor ons? Voor de anderen?
- Hoe was het voorheen (toen we niet met die regels werkten)?
- Hoe was het toen we begonnen met de regels in vergelijking met nu? Wat is het verschil?

Ook wanneer er een nieuwe regel wordt ingevoerd, moet men de tijd nemen om die met elkaar te bespreken, te evalueren en af te stemmen. Zo krijgen de betrokkenen namelijk de gelegenheid zich de regels toe te eigenen. En dat is het geheim van een geslaagde opvoeding. Zolang de regels alleen van bovenaf worden opgelegd, wordt hoogstens een uitwendige vorm van gehoorzaamheid bereikt. Een voorbeeld hiervan zijn de afspraken die veel (basis)scholen aan het begin van het schooljaar in klassikaal verband maken. Op deze afspraken kunnen de leerkrachten en de kinderen elkaar aanspreken. Maar ze zijn in veel gevallen alleen door de leerkracht bedacht!

Bij dit project zou men verder kunnen gaan. De ouders/verzorgers worden erbij betrokken en de regels en afspraken worden een duidelijk, structureel onderdeel van de school.

Voor alle duidelijkheid: dit is een voorbeeld van een werkwijze die u op ideeën kan brengen om zelf een eigen invoeringstraject op te zetten. U hoeft zich dus niet strak aan deze stappen te houden. (Voor meer suggesties en voorbeelden kunt u www.sociaalemotioneel.nl raadplegen.)

Wanneer de regels op de school met succes zijn ingevoerd, hebben de leerkrachten en de leerlingen zich de regels eigen gemaakt. Ze kunnen werken, spelen en leren binnen een veilige school. Het zou echter prettig zijn als de schoolomgeving ook een dergelijke mate van veiligheid zou kunnen bieden.

Zo kunt u ouders/verzorgers bijvoorbeeld (nog) actiever bij het project betrekken door hen de gelegenheid te geven om de pictogrammen te bestellen, zodat ze thuis de schoolregels met de kinderen kunnen bespreken.

Een andere manier om de schoolomgeving bij het project te betrekken is sportclubs, verenigingen en maatschappelijke organisaties op de hoogte te stellen van de afspraken die u op school heeft ingevoerd. Het zou geen gek idee zijn dat elders ook vanuit dezelfde regels wordt gehandeld!

6. Een geslaagde introductie

Wanneer het project *Een school om in te wonen* gedurende een aantal jaren, stap voor stap wordt ingevoerd, kan uw school een open en eerlijk klimaat krijgen, waar men problemen durft te onderkennen en samen naar een oplossing zoekt. Alle betrokkenen werken samen aan een goed sociaal en pedagogisch klimaat, waarbinnen de zelfstandigheid en zelfsturing van leerlingen, leerkrachten en ouders/verzorgers worden bevorderd. De opvoeding binnen de school en de opvoeding thuis zijn op elkaar afgestemd. De kinderen hebben niet meer te maken met uiteenlopende opvoedingsidealen op school en thuis.

Gedragingen die men thuis normaal vindt, maar op school als lastig worden ervaren, zullen voor een aanzienlijk deel tot het verleden behoren. Het project kan echter alleen slagen wanneer er sprake is van een zekere betrokkenheid: alle partijen moeten bereid zijn zich ervoor in te zetten.

Misschien wordt de titel van het project dan waarheid: de school wordt werkelijk een plek om te wonen en je thuis te voelen. Een school zoals een school ook oorspronkelijk was bedoeld. Monniken, de eerste onderwijzers in onze landstreek,

hanteerden dit basisprincipe al. De kloosterorde van de Benedictijnen stelde voor hun kloosterscholen en leefgemeenschappen de volgende regels:

- stabilitas (dagelijkse betrokkenheid);
- conversio (duurzame verandering);
- obedientia (gehoor geven aan de ander).

Een mooi credo voor een school om in te wonen.

Een school om in te wonen is een school met een warm klimaat, maar met duidelijke regels.

Negen voordelen van grenzen stellen.

- Regels zijn niet belastend, maar ontlastend.
- Regels voorkomen steeds dezelfde discussie.
- Regels besparen daardoor veel tijd.
- Regels bevorderen de sfeer.
- Regels bieden veiligheid.
- Regels geven houvast.
- Regels stimuleren het zelfvertrouwen.
- Regels brengen een kind respect bij.
- Regels leren rekening te houden met anderen.

Uit: J/M, juli-augustus 2002

---

7. Colofon

- Joop Breukel, voorzitter Stichting Schoolcatechese Oldenzaal e.o..
- Sia Hollemans, illustrator (pictogrammen en schema's), Gorinchem.
- Tanja de Jong, contact-/vertrouwenspersoon Katholiek Onderwijs Noord Oost Twente.
- Ben Kalter, voorzitter ouderraad basisschool De Wendakker, Oldenzaal.
- Paul Kamphuis, directeur basisschool Drie-eenheid, Oldenzaal.
- Ben Mensink, directeur basisschool De Leemstee, Oldenzaal.
- Andrea Oostdijk, algemeen tekstredacteur.
- Jos van Remundt, Stichting Identiteitsbegeleiding Overijssel / SSO
- Vera Siemerink, schoolbegeleidingsdienst Drienerwoold, Enschede.
- Jaap Snoek, dagelijks bestuur Stichting Katholiek Onderwijs, Volendam.
- Tomas Tol, leerkracht basisschool Sint-Nicolaas, Volendam.
- Annemarie Wolthuis, directeur basisschool De Maten, Oldenzaal.

© Deze handleiding is met bronvermelding "School om in te wonen" KONOT, scholen voor primair onderwijs" vrij te gebruiken. Zie ook www.konot.nl

8. Literatuur

- Abram, Ido en Monique de Jong en Jos van Remundt, *Een van Ons*, Een lessenserie over de Holocaust, Utrecht 1997
- Adorno, T.W. *Opvoeding tot mondigheid*, Utrecht 1971
- Boer, Hessel de e.a., *Beter omgaan met jezelf*, CPS Amersfoort, Amersfoort 2003
- Brink, Brink van den, Zelfredzame maatschappij eist regels, *Volkskrant* 07 december 2002
- Broekhuizen, Jackie e.a., *Verhalencarrousel*, DAMON, Budel 2003
- Fuller, The Morality of Law, the bond of reciprocity, 1969
- Heesen, Berrie, *Kinderen filosoferen*, DAMON, Budel 1998
- Heesen, Berrie, *Klein, maar dapper* en *De vliegende papa's*, DAMON, Budel 1996
- Leeferink, Han en Klaassen Cees, 1998, *Partners in opvoeding in het basisonderwijs – Ouders/verzorgers en docenten over de pedagogische opdracht en de afstemming tussen gezin en school*, Assen 1998
- Loeber, Rolf e.a., *Ernstige en geweldadige jeugddelinquentie, Omvang, oorzaken en interventies*, Houten 2001
- Montanus, Monique, *De kunst van het streng zijn*, maandblad J/M juli/augustus Amsterdam 2002
- Oostdijk, Andrea en Remundt, Jos van, *Alle Kinderen bijzonder, Levensbeschouwelijke communicatie met aandacht voor identiteit*, Amsterdam/Budel 2002
- Remundt, Jos van, *De vleugels van de tijd*, Stichting Echelon, Amsterdam 2000.

9. De bijlagen

Naar deze bijlagen wordt in de tekst verwezen.

Overzicht:

- Bijlage 1:
De school zal naar iedereen duidelijk moeten zijn in haar algemene opvoedingsdoelen.
- Bijlage 2:
De werkwijze binnen de school.
- Bijlage 3:
De 'intentieverklaring'.
- Bijlage 4:
De pictogrammen.
- Bijlage 5:
De pictogrammen als bijlage.

Bijlage 1

Opvoedingsdoelen thuis en op school

Gericht op autonomie - zelfbepaling

Zelfvertrouwen hebben.
Willen weten waarom bepaalde dingen gebeuren, leergierigheid.
Zelfdiscipline hebben.
Verantwoordelijkheid dragen.
Onafhankelijk, zelfstandig zijn.
Kritisch denken.
Een eigen mening hebben.
De eigen mening kunnen onderbouwen.

Gericht op empathie

Betrokken zijn bij het lief en leed van anderen.
Rekening houden met anderen.
Rechtvaardig zijn.
Kunnen omgaan met kritiek (positieve en negatieve).
Verdraagzaam zijn.
Solidair zijn met anderen.
Openstaan voor meningen van anderen.
Respect hebben voor andersdenkenden.
Niet discrimineren.
Vredelievend zijn.

Gericht op conformiteit

Goede manieren hebben.
Gehoorzaam zijn, luisteren naar volwassenen.
Gevoel voor orde en discipline hebben.
Aanpassen aan geldende regels en opvattingen.
Respect hebben voor ouderen.

Bijlage 2

Proeve van een werkwijze

Het bevorderen van een veilig en warm schoolklimaat kan op verschillende manieren. Een voorbeeld hiervan zijn tien korte, voor iedereen begrijpelijke schoolregels.

Het hanteren van 10 schoolregels:

- Doe je best!
- Eerlijk duurt het langst.
- Iedereen hoort erbij.
- Pas op je woorden.
- Handen thuis.
- Kijk en luister!
- Wees zuinig en netjes.
- Veiligheid voor alles.
- Laat weten waar je bent.
- Samen sterk!

Deze tien regels zijn hier als volgt uitgewerkt:

- de regel;
  - een thematische uitwerking van de regel voor een ouderbrief, een inleiding;
  - vragen geschikt voor een teamvergadering, ouderavond, kringgesprek;
- bij de eerste en de tiende regel een verhaal ter 'illustratie'.

1. Doe je best!

Thema

Van alle partijen (kinderen, leerkrachten en ouders/verzorgers) verwachten we dat zij zich optimaal zullen inzetten voor een goed pedagogisch klimaat op onze school, zodat alle kinderen zich, binnen hun mogelijkheden, zo goed mogelijk kunnen ontwikkelen. En dat ze zich, met behulp van de onderstaande regels, zullen inzetten om van onze school een veilige plaats te maken, waar we kunnen wonen!
Suggestie: *De Vleugels van de tijd: WONEN*, bladzijde 135-130.

Vragen

Waarom zou jij je best doen?

Waarom zou jij je best doen om samen te werken?

Waarom zou je met elkaar afspraken maken?

Waarom zou een ander het leuk vinden dat je je best doet?

Op welke dingen zou je (nog) meer je best kunnen doen?

Hoe kun jij je best doen om een ander te helpen?

Verhaal

Waarom zou een ekster zijn best doen?

Het is voorjaar. Na weken trouw broeden heeft de merel in de haag een nest met kleine, piepende jongen. Op een ochtend klinkt er een angstig gekrijs. Een ekster vliegt snel weg met een schreeuwend jong in zijn snavel.

Is dat erg? Eigenlijk is het heel gewoon. Het hele jaar eet een ekster muizen, kleine vogeltjes, eieren, insecten en resten van dode dieren. Mensen schrikken vaak als ze zoiets zien. Ze zien dan dat de natuur voor de dieren geen veilige wereld is.

Het is in de natuur niet zoals in de dierenwereld van Walt Disney. De meeste mensen zouden liever zien dat alles mooi en lief is, dat de konijntjes en de eekhoortjes rondhuppelen en dat nergens een vos te bekennen is.

Maar de werkelijkheid ziet er anders uit. De natuur is eigenlijk een arena waarin planten en dieren vechten om te overleven. En daarom kan de ekster ook niet anders. Want wanneer hij lief zou zijn voor de dieren, heeft hij niets meer te eten.

Soms is de mens ook niet veel beter. Ook mensen pesten en vechten.

Maar mensen doen het wel met een andere bedoeling. Dieren vallen andere dieren aan omdat ze moeten eten om te overleven. Dat is de natuur. Dieren hebben wel bepaalde afspraken met elkaar, bijvoorbeeld over hun territorium, het terrein waar andere dieren niet mogen komen. En soortgenoten zullen ze niet zo snel doden.

Maar de mens *hoeft* een ander mens en een dier niet zomaar te doden. Want mensen kunnen op een andere manier overleven. De mens heeft hersenen, waarmee hij dingen kan bedenken die hem helpen bij het overleven, zoals bijvoorbeeld warme kleding tegen de kou van de winter. Dit noem je cultuur.

En om vervelende dingen, zoals ruzies, te voorkomen, kan of moet de mens afspraken maken, die door iedereen moeten worden nagekomen. Helaas gebeurt dat lang niet altijd. Met als gevolgen: pesten, onveiligheid, ruzies en oorlog.

Daarom is het goed je in een ander in te leven en na te denken over wat een ander wel of niet leuk vindt. Je kunt je gedrag verbeteren en veranderen door te beloven je best te doen. Door je gedrag kun je de samenleving en de wereld veranderen (cultuur), dieren kunnen dat niet. Dieren kunnen zich niet inleven in een ander en denken: 'Oei, ik doe iets stoms. Ik wou dat ik dat niet had gedaan.' Een ekster pakt gewoon een jong om op te eten. Ze kunnen zich niet anders gedragen dan ze zich gedragen (natuur).

Vraag : waarom kunnen mensen wel hun best doen en dieren niet?

2. Eerlijk duurt het langst

Thema

Het project *Een school om in te wonen* vraagt een open, eerlijke houding tegenover collega's, ouders/verzorgers en leerlingen. Over alles moet gesproken kunnen worden, zonder dat je daarop wordt afgerekend. Men moet elkaar recht in de ogen kunnen kijken.

Je wordt dan als mens serieus genomen en dat geeft een (h)eerlijk gevoel!

Suggestie: *De Vleugels van de tijd*: OOG bladzijde 135-136.

Vragen

Wat is eerlijkheid?

Zijn wij eigenlijk wel eens volledig eerlijk?

Wat wordt er bedoeld met: 'een leugentje om bestwil'?

Kun je op mensen vertrouwen die niet altijd eerlijk zijn?

Wat wordt er bedoeld met: 'elkaar recht in de ogen kijken'?

Durf je wel eerlijk voor je mening en gevoelens uit te komen?

Kunnen we hier op school voor onze mening en gevoelens uitkomen?

3. Iedereen hoort erbij

Thema

Deze regel spreekt voor zich. Iedereen is de moeite waard. We proberen niemand uit te sluiten op welke grond dan ook. Iedereen hoort erbij en doet mee. We proberen iedereen zoveel mogelijk bij allerhande activiteiten te betrekken.

Suggestie: *De Vleugels van de tijd*: RELATIES bladzijde 96-99.

Vragen

Worden er hier op school kinderen gepest?

Wordt er op school wel eens iemand uitgelachen?

Mag iedereen overal aan meedoen?

Wanneer iemand het even niet gemakkelijk heeft (bijvoorbeeld emotioneel), wordt zo iemand dan geholpen?

Wanneer er een nieuw kind of een nieuwe leerkracht op school komt, hoe wordt hij of zij dan welkom geheten?

Waarom zou je ergens bij willen horen?

Weet je wat eenzaamheid is?

4. Pas op je woorden

Thema

Woorden kunnen mensen op velerlei manieren beschadigen. Dit willen we voorkomen. Wanneer de kinderen van school gaan, hopen we dat ze 'heel'gebleven zijn. Schelden, roddelen of iemand belachelijk maken, kan gewoon niet. Een grote mond wordt niet echt gewaardeerd!

Ook zal de leerlingen geleerd worden hoe je anderen correct aanspreekt. (Suggestie: project sociaal-emotionele ontwikkeling: *Uitstekend goed*. Hierin wordt onder andere aandacht besteed aan hoe je mensen op een goede manier benadert.)

Suggestie: *De Vleugels van de tijd*: MOND bladzijde 146-148.

Vragen

Bestaan er leuke en vervelende woorden?

Kun je mensen pijn doen met woorden?

Heb je wel eens gescholden?

Waarom roddelen mensen graag?

Ben je wel eens uitgescholden?

Waarom zou je op je woorden moeten letten?

Mag je alles zeggen wat je denkt?

5. Handen thuis

Thema

We proberen de kinderen te leren dat conflicten niet worden opgelost door met elkaar op de vuist te gaan, maar door te praten.

Ook houdt deze regel in dat we respect hebben voor elkaars eigendommen en lichaam. (Waar we echter *niet* op uit zijn: angst voor aanraken.)

Suggestie: *De Vleugels van de tijd*: HAND bladzijde 142-143 en de Echelon filmmodule ET, naar de gelijknamige film (zie website Echelon, filmmodules).

Vragen

Waar kun je je handen voor gebruiken?

Kun je een ander zomaar slaan?

Waarom zou je een ander slaan?

Kun je een ander ook troosten door je hand op zijn of haar schouder te leggen?

Los je met vechten je problemen op?

Er zijn (televisie)series en -programma's waar ze denken dat je met vechten je problemen oplost. Ken je zulke programma's? Vind je het leuk om er naar te kijken?

Leer je daar wat van?

Er zijn ook vechtsporten. Weet jij welke sporten dat zijn? Leren de mensen die aan een vechtsport doen verkeerde dingen?

Vindt een ander het leuk wanneer je slaat of stompt?

Hoe kun je de ander jouw problemen duidelijk maken?

6. Kijk en luister!

Thema

Communicatie vindt op verschillende manieren plaats, bijvoorbeeld via het oor en het oog. Is er bij die communicatie bereidheid om goed naar een ander te luisteren en te kijken? Kijken en luisteren naar dingen waarnaar je dat niet vanzelfsprekend doet en je daarover kunnen verwonderen, dat is de kunst van goede communicatie! Wanneer je openstaat voor een andere mening of een ander persoon, ben je in staat om je kwetsbaar op te stellen, je te verdiepen in de ander en met hem of haar mee te leven. En zoals eerder gesteld, kan een veilige school niet zonder empathie.

Suggestie: *De Vleugels van de tijd*: OOG op bladzijde 135 – 136 en OOR bladzijde 137-139.

Vragen

Wat kun je allemaal met je ogen?

Wat kun je allemaal met je oren?

Kun je je oren of ogen voor iets dichtdoen?

Waarom zou je iets niet willen zien of horen?

Wat wil je juist graag zien of horen?

Jij vindt bepaalde muziek helemaal niet mooi. Een ander wel. Kun je dat wel begrijpen?

Kun jij iets wat je normaal niet zo snel ziet of hoort wel zien of horen? Zoals bijvoorbeeld het verdriet van een ander, een krekkel, een dauwdruppel, een ragfijn spinnenweb, iemand die leuke kleren draagt, de rimpels in het gelaat van een ouder iemand.

Sta je open voor een andere mening?

Heb je belangstelling voor iets wat eigenlijk niet in jouw 'vaarwater' ligt?

7. Wees zuinig en netjes

Thema

Deze regel betekent dat we zorg hebben voor onze omgeving (in en buiten school) en de materialen waarmee we werken. We gaan ook zorgvuldig met het milieu om!

Suggestie: *De Vleugels van de tijd*: AARDE bladzijde 63-67.

Vragen

Is het schoon in jouw straat? En op jullie schoolplein?

Als er geen vuilnisbak is om een papiertje of een blikje in te gooien, waar laat je dat afval dan?

Wat doe je als je afval op straat ziet liggen?

Hoe ga je met je boeken, speelgoed en materiaal om? En met de spullen van anderen?

Verstoort jij de rust in de natuur door overal doorheen te rennen, te schreeuwen en te crossen?

Van wie is de straat? En het schoolplein?

8. Veiligheid voor alles

Thema

Omdat ieder mens van waarde is, moeten we ervoor zorgen dat er zo min mogelijk ongelukken kunnen gebeuren. Kinderen moeten overal vrij kunnen lopen (Denk aan de vele auto's bij de school!).

Daarom maken we samen goede afspraken over hoe we in bepaalde situaties handelen, maar ook over hoe we kunnen zorgen voor een zo veilig mogelijke omgeving. Daarbij houden we altijd rekening met wat kwetsbaar is. Binnen onze school geldt niet het recht van de sterkste!

Suggestie: *De Vleugels van de tijd*: VOET bladzijde 144-146.

Vragen

Wat is veiligheid?

Waarom moet er veiligheid zijn?

Heb jij je wel eens onveilig gevoeld?

Is het veilig in jouw groep, jouw team?

Ken jij plekken waar het niet veilig is?

Het is ergens niet veilig. Hoe kan dat komen?

Wat gebeurt er wanneer het niet veilig is?

Wat betekent 'het recht van de sterkste'?

Is het prettig wanneer de sterksten altijd de dienst uitmaken (of de baas spelen)?

Waarom zijn er regels nodig als je een veilige school wilt hebben?

9. Laat weten waar je bent

Thema

We willen niet dat iemand verloren loopt. Daarom laten we elkaar weten waar we zijn. Zo laten we een ander niet in onzekerheid en betrekken iedereen erbij, zodat niemand zich eenzaam voelt.

Suggestie: *De Vleugels van de tijd*: HOOFD bladzijde 132-134.

Vragen

Waarom is het belangrijk dat iemand weet waar je bent?

Moet je laten weten dat je naar de WC, de dokter, uit wandelen, naar bed of naar huis gaat?

Hoe kun je laten weten waar je bent?

Moet iedereen altijd weten waar je bent?

Is het leuk om een geheime plek hebben?

Is het belangrijk dat iemand weet waar je bent?

Is het belangrijk dat iemand weet wie je bent?

Vind je het fijn dat je gehoord wordt?

10. Samen sterk!

Thema

Van alle partijen (kinderen, leerkrachten en ouders/verzorgers) weten we dat zij zich optimaal inzetten voor een goed pedagogisch klimaat op onze school (empathie en veiligheid). Hierdoor kunnen alle kinderen zich zo goed mogelijk ontwikkelen. Verder besteden we allemaal op een goede manier aandacht aan belangrijke en ingrijpende veranderingen.

Suggestie: *De Vleugels van de tijd: TIJDSDREMPELS* (afsluiting, dood, offer, liefde, lijden) bladzijde 100-115.

Vragen

Waarom zou je samen sterk zijn?

Mag je ook iets alleen of met een klein clubje doen?

Is het belangrijk dat we samen verantwoordelijk zijn voor elkaar?

En voor de slimsten onder ons: hoe verhouden de begrippen vrijheid, gelijkheid en verantwoordelijkheid zich tot elkaar? Bijvoorbeeld: gelden de regels voor iedereen?

Is alle vrijheid geoorloofd, wanneer je ook verantwoordelijkheid hebt?

Verhaal

Samen sterk

Een boer heeft twee ossen. De een is sterk, de ander minder sterk. Samen moeten ze veel werk doen. De boer zet ze in één span. De ossen trekken altijd samen de wagen of de ploeg.

Soms, als de kar in een kuil rijdt of in de modder vast komt te zitten, of als de ploeg door de zware klei heen moet, dan weet de sterke os dat hij harder moet trekken, omdat de zwakkere os het werk niet aankan. En de beide ossen weten dat ze er samen voor staan!

De os die niet sterk is, schaamt zich er niet voor. Hij vindt het zelfs fijn om samen met de sterke os te werken. En de sterke os vindt het helemaal niet erg om wat harder te moeten werken. Ook hij vindt het fijn, want hij werkt graag samen. Hij lacht de zwakkere os niet uit, want dan zou de zwakkere os zich niet meer veilig voelen.

De boer weet dat deze twee ossen goed kunnen samenwerken en daarom kan hij ook op hen vertrouwen!

Vraag: wat zou er kunnen gebeuren als de boer niet meer op de ossen kan vertrouwen, omdat ze hun werk niet meer goed kunnen doen?

Tot slot

Deze regels kunnen ieder jaar op een nieuwe manier (bijvoorbeeld door middel van een (kring)gesprek tussen de leerkrachten, kinderen en ouders/verzorgers) onder de aandacht worden gebracht. U kunt ervoor kiezen iedere maand één regel centraal te stellen. (Deze regel kan ook worden vermeld in uw schoolkalender.) Via de nieuwsbrief, de schoolkrant en/of de website van de school kunnen de ouders/verzorgers hierover verder worden geïnformeerd. De school kan daarnaast ook met projecten werken die een preventieve *en* een curatieve werking hebben (zie paragraaf 4).

Het is van groot belang de ouders/verzorgers zoveel mogelijk bij alle activiteiten te betrekken. Dit kan op de volgende manieren.

- Door ouders/verzorgers zo goed mogelijk te informeren. Dit kan door middel van de schoolgids, de schoolbrochure voor ouders/verzorgers van jonge kinderen, de schoolkalender, de nieuwsbrief, de website of de schoolkrant.
- Wanneer het gedrag van een kind u zorgen baart, licht u de ouders/verzorgers hierover in tijdens de spreekuren of ouderavonden, maar liefst nog eerder.
- Het spreekt voor zich dat er situaties kunnen zijn waarbij het van belang is dat ouders/verzorgers zo snel mogelijk op school worden uitgenodigd, zoals bij duurzame gedragsproblemen. Daarnaast zijn er mogelijkheden om organen als de medezeggenschapsraad en de ouderraad te betrekken bij de invulling en de uitvoering van deze regels.
- Zoals eerder opgemerkt, is het ook mogelijk dat de school contact zoekt met bijvoorbeeld de plaatselijke sportclubs, om daar de regels ook in te voeren.

Bijlage 3

Intentieverklaring

Ouders/verzorgers en leerkrachten zijn partners in de opvoeding, want zij zijn verantwoordelijk voor een goed klimaat op school.

DE LEERKRACHTEN

De leerkrachten zullen zich inspannen om:

- uw kind een veilige en een plezierige omgeving te bieden;
- een verantwoord, ononderbroken leerproces aan te bieden, met aandacht voor verstandelijke, interculturele, sociale en emotionele ontwikkeling;
- een goede en heldere communicatie tot stand te brengen: de leerkrachten zullen u goed en tijdig informeren over algemene schoolzaken en over de vorderingen en ontwikkeling van uw kind;
- bijzonderheden m.b.t. uw kind tijdig met u te bespreken en in overleg afspraken te maken over de noodzakelijke maatregelen;
- ervoor te zorgen dat de schoolregels duidelijk zijn en erop toe te zien dat ze worden nageleefd.

Handtekening groepsleerkracht

DE OUDERS / VERZORGERS

De ouders/verzorgers zullen zich inspannen om:

- hun kind verzorgd en op tijd naar school te laten gaan;
- afwezigheid tijdig en met uitleg door te geven aan de leerkracht;
- de school/leerkracht te informeren over bijzonderheden die het functioneren van het kind negatief of positief kunnen beïnvloeden;
- kennis te nemen van de informatie die de school aan hen verstrekt en, wanneer daarom wordt gevraagd, hierop een reactie te geven;
- de werkstukken van hun kind te bekijken;
- de rapporten van het kind te lezen en getekend terug te geven;
- de tien-minutengesprekken en de ouderavonden te bezoeken;
- erop toe te zien dat hun kind de opdrachten van de school uitvoert;
- actief deel te nemen aan bepaalde activiteiten;
- de schoolregels te ondersteunen door onder andere: respectvol met elkaar om te gaan, een open en eerlijke communicatie te onderhouden, te letten op taalgebruik en de algemene fatsoensregels na te leven.

Handtekening ouders / verzorgers

Bijlage 4

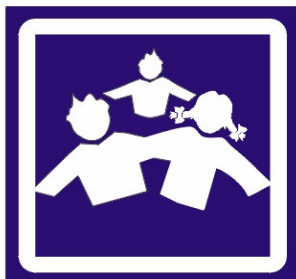
1

2

3

4

5

6

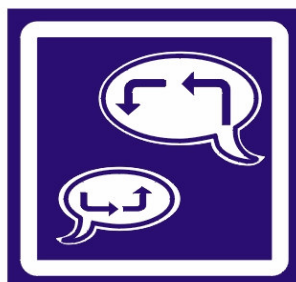
7

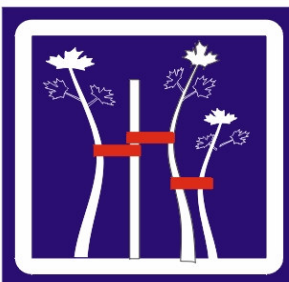
8

9

10

1 Doe je best!
2 Eerlijk duurt het
langst
3 Iedereen hoort erbij

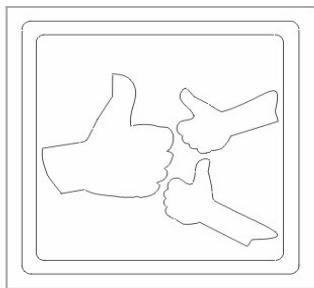
4 Pas op je woorden
5 Handen thuis
6 Kijk en luister!

7 Wees zuinig en
netjes
8 Veiligheid voor alles

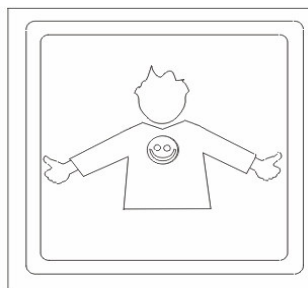
9 Laat weten waar je
bent
10 Samen sterk!

Bijlage 5

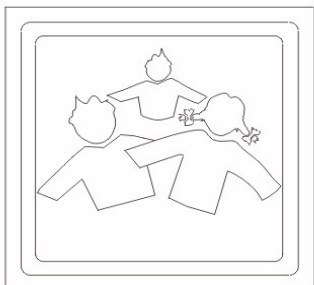
1

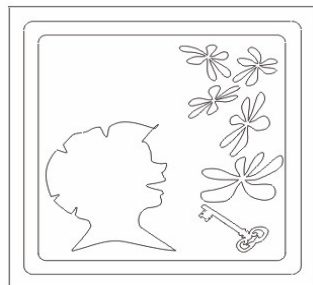
2

3

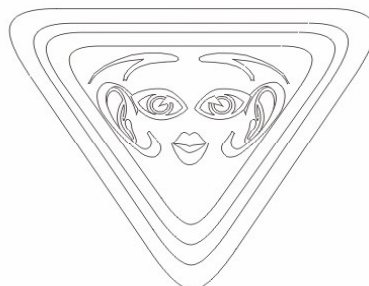
4

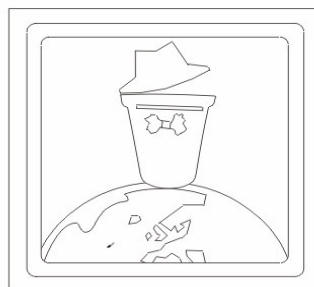
5

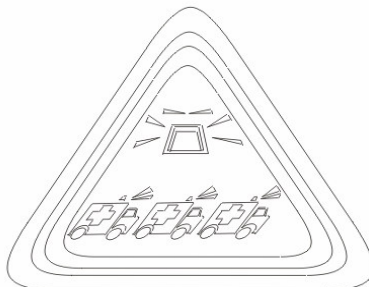
6

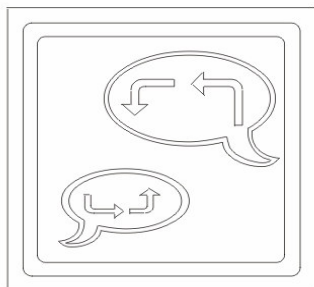
7

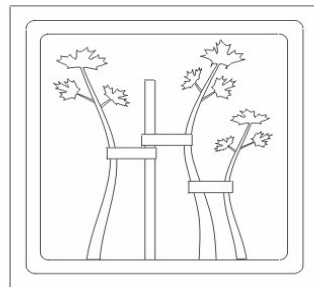
8

9

10

1 Doe je best!
2 Eerlijk duurt het
langst
3 Iedereen hoort erbij

4 Pas op je woorden
5 Handen thuis
6 Kijk en luister!

7 Wees zuinig en
netjes
8 Veiligheid voor alles

9 Laat weten waar je
bent
10 Samen sterk
